
PETERCSÁK TIVADAR

MATYÓ NÉPMŰVÉSZET MEZŐKÖVESDI KÉPESLAPOKON

A 19. század utolsó harmadában terjedt el világszerte az 1870-ben Európában megjelent új kommunikációs eszköz, a képes levelezőlap. Ez a rövid közlendők és üdvözetek kifejezésének praktikus, olcsó és gyors formája volt. A posta boríték nélkül és a levéltarifa feléért szállította, a küldeményt pedig országon belül már a következő napon, de akár még aznap is megkaphatta a címzett. Ezeken a lapokon a képi ábrázolás már szavak nélkül is üzenetet hordoz: bemutatja, hogy feladója hol tartózkodik, tükrözheti érzéseit és élményeit, alkalomhoz kapcsolódó jókívánságait. A képeslap sokak számára könnyítette meg a világ megismerésének lehetőségét, amikor még kevés kép jutott el az emberekhez a hazai és távoli tájakról. A 19. század második felében a közlekedés gyors fejlődésével, a vasútvonalak kiépülésével kitágult a világ, az utazók az illusztrált levelezőlapok révén másokkal is megoszthatták a látottakat és a helyhez fűződő személyes élményeiket.¹ „A képeslap egy látható világ, mely szálldogál országról országra, és hozzátartozóink üdvözleteivel közelebb visz minket a tartózkodási helyükhöz, mintegy részletes ábrázolást adva róla” – írták ezt a jellemző mondatot 1897-ben az új levelezési eszközzel.²

A képes levelezőlap a polgárosodási folyamat jellemző kísérőjelenségeként vált a tömegkultúra részévé, amelyet a 20. század elején már a társadalom minden rétege, így a parasztság is használt Magyarországon. Sokszor alkalom sem kellett, hogy az emberek képes üdvözlőlapot küldjenek barátaiknak, rokonaiknak, az illusztráció lett a fontos, ami miatt a lapot postára adták, és örömmel vették, ha ők is kaptak ilyet. A képeslap aranykorában – 1898–1913 között – a polgári családokban divat volt a képeslapalbum, amelyben a postán érkezett tájlapokat, zsánerképeket és ünnepi, szerelmi üdvözeteket őrizték. A képes levelezőlap népszerűségét nemcsak újdonságának és praktikusságának köszönhette, hanem technikai igényességének és személyes jellegének is. A kis- és középpolgári rétegek számára meggyorsította a világ megismerésének lehetőségét, ugyanakkor nemcsak lehetővé tette, hanem fel is keltette a megismerés iránti igényt.

A legnagyobb mennyiségben kezdettől fogva a városképi és tájlapok jelentek meg. Aki elküldte ezeket, szerette volna megmutatni, hogy hol járt, ott mit látott. Ezek a lapok azonban hosszabb-rövidebb idő alatt történeti dokumentummá válnak, sok esetben elsődleges forrásként tudósítanak korokról. A műfaj jellemzője a tematikai sokszínűség, hiszen a közlekedési eszközöket, a helyi és országos eseményeket, a népeletet, az irodalmat, színházat és filmet, a humort és reklámokat

¹ A képes levelezőlap történetét és tematikai sokszínűségét a sajátos kommunikációs eszköz megjelenésének 150. évfordulóján megjelent könyvemben mutatom be. Petercsák 2020.

² Petercsák 1994: 20.

megjelenítő lapok mellett nagy számban készültek az egyházi ünnepekhez és a családi eseményekhez kapcsolódó illusztrációkat megjelenítő képeslapok.

A helyinek tartott sajátosságok, a tradicionális népelet, a színes viseletek bemutatása már a 19. század végétől jellemző világszerte, hiszen az ilyen lapokat különlegességük, érdekességük miatt az idegenek mindig szívesen vásárolták. A néprajzi képeslapok külföldön és nálunk is az idegenforgalom kísérőjelenségei, fontos szerepük volt a turizmus fejlesztését szolgáló belföldi és külföldi országpropagandában. Magyarországon a népi életképek, viseletek és népszokások ábrázolásai a 19. század utolsó harmadára jellemző nyomtatott képeket, sajtóillusztrációkat és népszínműveket követve jelentek meg, vettek részt a nemzeti kultúra és karakter képének alakításában.³ A népszínművek hatását tükrözik azok a képeslaptípusok, amelyeknek elmaradhatatlan alakja a csikós, a mulató betyár, a lánnyal évődő legény, a jelenetek helyszíne pedig a csárda vagy a ház előtti tér. Az ilyen levelezőlapok romantikusan ábrázolták a paraszti életet, és nem törekedtek annak hiteles bemutatására. Az effajta népies idill kedvelt motívuma volt az osztrák-német kiadóknak is. A puszta romantika, például a csikós a karikás ostorral már az 1890-es évek végétől népszerű jelenet volt a külföldi és hazai kiadóknál egyaránt. Példaként említhető a bécsi Rafael Neuber „Aus der Puszta” című színes sorozata, amelyen a csárda előtt húzza a cigány a „magyaros” viseletbe öltözött legény nótáját. Ugyanakkor már a századforduló éveiben megjelenik a képeslapokon a hortobágyi pusztai valódi életének ábrázolása. Kiss Ferenc debreceni fényképész és az ugyancsak a cívisvárosból származó amatőr fotós, Haranghy György sokat tett ennek érdekében. Haranghy felvételeit a „Déliabok hazája” sorozatban hozták forgalomba a pásztorélet minden napjairól, a téli nádvágásról és a halászatról. A szintén Debrecenben működő Chylinszky György fényképész a Hortobágy mellett előszeretettel dokumentálta a cívis gazdák és polgárok életmódját, gazdálkodását, viseletét.

A 20. század első felében rendkívül jellemzőek voltak a népies és magyaros témákat feldolgozó sorozatok. A rajzok, festmények és fényképek alapján kiadott képes levelezőlapok egy békés, romlatlan, idilli falusi világot jelenítettek meg. Elsősorban az ismertebb néprajzi csoportok – matyók, palócok, a Kalocsa környéki poták, Sárköz, Kalotaszeg, Torockó, Székelyföld – népviseleteit, népművészetét mutatják be lakásban, udvaron, mezőn vagy a század elején főként fényképeszeti műtermekben. Ezek legtöbbször beállított jelenetek, amelyeknél nélkülözhetetlen kiegészítők a faragott és festett bútorok, kerámiák, a Székelyföldön és Kalotaszegen pedig a díszes kapuk. A műtermi felvételekre jellemző, hogy a hagyományos öltözötű nőket és férfiakat az áloszlopok, festett fák és növényzet, valamint a műtermi bútorzat előtt fényképezték le.

A népelet látványos elemei az első világháború és Trianon okozta lelki trauma után a magyar identitás megtestesítőivé váltak. Az ország kétharmad részének elvesztése okozta fájdalom a magyar kultúra megmaradt értékeinek fokozott megbecsülésére és megismertetésére ösztönöztek, és ezzel igyekeztek pozitív képet

³A témához lásd Tasnádi 2013.

sugározni az országról. Ezért kaptak nagy figyelmet a hagyományos viseleteket és életformát őrző vidékek, és jelentek meg a nagy számban ott lévő kulturális örökséget bemutató képes levelezőlapok. A két világháború közötti évtizedekben már többnyelvű feliratokkal forgalmazták a magyar népeletről vett különböző jeleneteket (pl. Négyes ökörfogat, Marokszedők, Ósmagyar típus), a „Magyar szoba” feliratú lapokat és a magyar népviseleteket bemutató sorozatokat. A fényképek alapján készült lapok mellett a két világháború között számos művész – Benyovszky István, Bernát János, Csikós-Tóth András, M. Patz Kató, Szilágyi G. Ilona, Undi Mariska, Zádor István – tervezett népviseleti sorozatokat a képeslapok számára.

Az ünnepelt Kiss László kollégám mezőkövesdi kötődése miatt a továbbiakban szeretném bemutatni, hogy a településről megjelent képeslapok hogyan ábrázolták az egyik legismertebb magyar néprajzi csoport, a dél-borsodi matyóság népeletét, népművészetét. Ezt a munkát a szerencsi Zempléni Múzeum milliós nagyságrendű képeslapgyűjteményében,⁴ valamint a Néprajzi Múzeum Nyomtatványgyűjteményében található képes dokumentumok segítették.⁵

A matyók alapvetően Mezőkövesden élnek, ahol a helyi hagyomány szerint a Mátyás királytól kapott kiváltságok után sokan adták gyermekeiknek a Mátyás nevet. A katolikus város környezetében lévő református települések lakóinál vált csúfnévvé a matyó kifejezés valamikor a 18. század folyamán. A 19. században viszont már a mezőkövesdiek öntudatosan nevezték magukat matyónak. A kutatók jelentős része a hasonló kultúrájú és katolikus vallású Szentistván és Tard lakóit is a matyó néprajzi csoporthoz kapcsolják.⁶ A 19. század második harmadától – a növekvő lakosságszám és a korábbi pusztabérletek elvesztése miatt – jelent meg erőteljesen a summáság. Ennek keretében a szegényebb rétegek sokszor a Dunántúlra is eljárva mezőgazdasági idénymunkával keresték kenyerüket. A summások bandában szegődtek el fél évre, és a bérüket természetben, valamint pénzben kapták meg, ami az otthoni növekvő népesség fenntartását szolgálta. Mintegy a szegénységük ellensúlyozására a 19. század második felében színesedett ki a helyi népviselet és az országosan egyedülálló hímzéskultúrájuk.⁷

A matyókat először 1857-ben nevezték „a magyar népnek egy különálló faja”-ként, majd az 1885-ös országos háziipari kiállításon jelentek meg a nagyközönség előtt. Ennek kapcsán népművészetükből egy korabeli beszámoló kiemelte a „keleties tarkaságot, az élénk színeket, kivarrott gazdag díszeket”.⁸ A 19. század végére a köztudatban kialakult egy tipikus kép a matyókról, amelyek között olyan reprezentatív elemek voltak, mint a „keletiesnek”, „ősinek” minősített viselet, valamint a jellegzetes antropológiai sajátosságok. A magyar parasztság idealizált értékeit

⁴ A gyűjtemény kutathatóságát biztosítja, hogy 2010-ben került fel az internetre az a digitális adatbázis, amely a teljes kollekciónak 240 000 lap illusztrált és címzési oldalának a képét, valamint a hozzájuk kapcsolódó fontosabb jellemzőket, leltári számokat tartalmazza.

⁵ Közölte Tasnádi Zsuzsanna 2013. 107–126.

⁶ A kérdéshez lásd Kósa–Filep 1975: 140–141.; Mohay 2011: 640–642.

⁷ Mohay 2011: 641–643.

⁸ Fügedi 1997: 7.

megjelenítő tulajdonságok között a matyóságra jellemző szorgalmat, nagy munkabírást és tisztelettudó magatartást emelték ki. A matyó népművészet felfedezése nyomán Mezőkövesdet a „magyar falu legfőbb reprezentánsaként” is emlegették.⁹ Az ezeréves Magyarország kultúráját megjelenítő millenniumi kiállítás néprajzi falujában az alföldi háztípusok képviselőjében megjelent egy mezőkövesdi porta, valamint a matyó népviselet, továbbá egy lakodalmi jelenet hívta fel a figyelmet szokásaikra. A magyar posta ehhez a seregszemléhez kapcsolódóan jelentette meg 1896-ban színes képeslevelezőlap-sorozatát, amely a magyar képeslapkiadás kezdetét is jelentette. A 32 lapból álló kollekció egyike a „Magyar utcza és a templom” címet viseli, és alkotója Cserna Károly volt. Ezen a színes akvarell alapján litografált lapon jelenítették meg a mezőkövesdi lakóházat is.¹⁰

Az 1890-es évek végéről már a mezőkövesdi népviseletet bemutató képes levelezőlapok is forgalomban voltak. Az „Üdvözet Mező-Kövesd vidékéről” és a „Matyó vőlegény és menyasszony” feliratú színezett képeslapot Balázs Ferenc helyi könyvnyomdász és papírkereskedő adta ki, és 1899-ben írta a feladó. Ezen a korszakra jellemző módon a lap bal felső sarkában látható a kis méretű illusztráció, ami mellett volt hely az üzenetek írására. A kép hátoldala 1905-ig csak a címzésre szolgált, ahogy ezen a képeslapon is látható. A fenti képnek olyan változata is ismert, ahol a vőlegény és menyasszony mellett egyikük szülei és testvérei is szerepelnek. Ugyanebben az évben postázták a két matyó lányt és cifraszűrös legényt ábrázoló levelezőlapot, amelyet Miskolcon adott ki Lővy József és fia. Ezért kerülhetett a kép fölé ez a felirat: „Üdvözet Miskolcz Környékéről”. Ennek a képnek fekete-fehér és színes változata is ismert 1899-ből, amelyen a feladó Mariska ezt írta barátnőjének: „Az ígért matyókat itt küldöm. Hogy tetszik? A húsvéti ünnepekbe hogy mulattál. Én nagyon jól. Sok üdvözet.” (1. kép)

A 19. század végén a matyó női ruházat a fénykorát élte. A hosszú és alul kifelé szélesedő szoknyában a lányok, asszonyok karcsúnak tündek. Ezt erősítette a csúcsban végződő főkötő, a deréktól lefelé szűk szoknya, amely csak a bokánál szélesedett ki harangszerűen. A bő és rövid selyemujjú ing fölött pruszlikot és vállkendőt hordtak. A szoknya anyaga kasmír, selyem, atlasz, majd később műselyem, amely alatt a rövid alsószoknya volt. A keskeny, hosszú kötény alsó részét gazdagon hímezték, ami tovább hangsúlyozta a viselet hosszanti vonalait. A matyó menyasszony régen fekete ruhában esküdött, amelyet a század elején váltott fel a Mária-lányoktól átvett fehér ruha. Az új menyecske kontyára csúcsos főkötőt, tokot vagy sutát tettek, és erre kötötték Mezőkövesden a csavarítás kendőt. A matyó ruha díszítése a hímzés mellett drága kiegészítőket, fémszálás, gyöngyös, flitteres szalagokat tartalmazott, ezért a családoknak óriási anyagi áldozatokat kellett hozniuk. A szegény lányoknak évekig kellett dolgozni, hogy ezek a drága ruhadarabok elkészülhessenek. Sokszor megkoplalták a díszes ruhát, amit jól kifejez ez a mondás: „Hadd korogjon, csak ragyogjon.” A matyó legények lobogós ujjú ingének bő és hosszú ujjja volt, a gallérját, vállát és elejét színes hímzéssel díszítették. Ehhez

⁹ Fügedi 1997: 7–8; Tasnádi 2013: 107.

¹⁰ Petercsák 1994: 14–15.

tartozott a fél lábszárig érő, igen bőszárú és alul rojtos gatyá. A posztónadrág csak a 20. század elejétől kezdett elterjedni. Ünnepeken mindegyikhez csizmát húztak. Az első világháború előtti években jött divatba a legények feje búbját fedő magas, nagy bokrétájú és széles szalagú Barcsi-kalap. A gyolcsgatyára, majd később a priccses nadrágra díszesen hímzett surcot (kötényt) kötöttek. A matyó férfiviselet fontos része volt a szűr, amely az 1900-as évek elején vörös, majd fekete díszítést kapott. A matyó gyerekek a felnőttekhez hasonló öltözetben jártak.¹¹

Az 1900-as évek elején megjelent képeslapokat Balázs Ferenc és Körmeny István mezőkövesdi kiadók hozták forgalomba hasonló technikával és sokszor ugyanarról az eredeti felvételtől. Balázs Ferenc egész sorozatot adott ki Matyó népviselet címmel a mezőkövesdi emberekről, sokszor utólagos színezéssel ábrulták ezeket a lapokat. Ezeknek a levelezőlapoknak dokumentumértékük van, mert bemutatják a viseletek ünnepi és hétköznapi, továbbá generációk szerinti változatait is. A képeslapok alapjául szolgáló felvételek egy része Weisbach Rilly mezőkövesdi fényképész munkája.¹² 1905 előtt jelentek meg a matyó férfit, legényt és két lányt, a vőlegényt, menyasszonyt és vőfélyt, valamint lányt és fiatalasszonyt ábrázoló képeslapok. Az 1905 utáni levelezőlapokon tovább szélesedett a tematika: a matyó menyasszony a régi stílusú fekete (2. kép) és az újonnan elterjedő fehér ruhában egyaránt látható vőlegénnyel, legényekkel és öt lányból álló templomi kíséretével. (3. kép) A fiatal legények, matyó házaspár mellett matyó család, asszonyok csavarított kendőben, illetve vattás rékliben, kuzsuban, anya gyermekével is láthatók. (4-5. kép) Érdekes megfigyelni, hogy a mezőkövesdi felvételeken a lányok és asszonyok kezében állandó kellékként szerepel a virág, a keszkenő, az imakönyv és az olvasó, amíg a férfiak, legények és az egészen kisfiúk kezében a cigaretta. A pipa és a cigaretta a felnőtté válás jele volt.

Fontos néprajzi dokumentumoknak tekinthetjük a matyó házat bemutató képeslapokat, és ilyet Balázs Ferenc már 1900-ban beküldött a Képes-Levelezőlap című folyóiratnak megtekintésre. Ezt a szerkesztőség nagyon jó ízlésűnek tartotta, és javasolta külföldi feliratozással ellátni.¹³ Már 1900-as mezőkövesdi bélyegzésű képeslap is ismert a jellegzetes ágasfás, nádfedeles matyó házról, amely mellett egy egész család és mezőgazdasági, valamint háztartási eszközök is láthatók az eresz alatt. (6. kép) Egy másik lapon a felirat szerint rendőrbiztos és törvénybíró áll a ház előtt, de gyerekek is ülnek az apró ablak alatt.

Már a millenniumi kiállításon is bemutatták a matyó lakodalmat, és az ott látható díszes viseletek felkeltették a nagyközönség érdeklődését e sajátos kultúrájú népcsoport iránt. Népművészetük ismertté tételében kiemelkedő szerepet játszott Izabella főhercegasszony, aki a „művészi háziipar fő patrónája és terjesztője” volt. Ő javasolta, hogy az 1911-es farsangi szezonban az Operaházban hét élőképből álló matyó lakodalmast mutassanak be mágnások szereplésével, valamint a miskolci múzeumtól kölcsönzött bútorokkal és mezőkövesdi népviseletekkel.

¹¹ Tasnádi 2013: 109–110.

¹² Tasnádi 2013: 108–109.

¹³ Tasnádi 2013: 109.

A rendezvény hatalmas sikere után a főhercegasszony maga is ellátogatott a városba, és amatőr fotósként meg is örökítette élményeit. Képeslapként is forgalomba kerültek az 1911-es mezőkövesdi lakodalom felvételei. Ekkortól kezdődött Mezőkövesd és a matyó népelet idegenforgalmi látványosságként, reprezentatív magyaros, avagy népies programként való bemutatása. Ennek állandósult eleme volt a matyó nép megtekintése templomba menet; a népszokás-bemutató, leggyakrabban lakodalmas; eredeti matyó hímzések megtekintése és vásárlása, valamint matyó népviseletbe öltözve fényképezkedés. Így lett a matyóság („Matyóföld, Matyónia, a magyar falvak királynője”) az első világháború idejére közzismert, a magyar nemzeti kultúra és háziipar egyik reprezentánsa.¹⁴

A két világháború közötti évtizedekben illeszkedett be a matyó népi kultúra a modern tömegturizmusba. A Matyóföld kedvező földrajzi helyzete és a fővároshoz való közelsége miatt kedvelt egynapos kirándulási célponttá vált. A hortobágyi puszta és az egri borvidék közé illesztve a sokoldalú magyarságképre vágyó idegenek nyújtható programok része lett. Az igények növekedésének hatására a MÁV által Budapestről Miskolcra indított ún. „filléres gyors” vonata pedig Mezőkövesden is megállt.¹⁵ Az idegenforgalom kísérőjelenségeként a matyó jellegzetességeket bemutató képeslapokat is keresték a turisták. Ezeket a helyiek mellett budapesti kiadók – Weinstock; Monostory utóda, Kalántay; Barasits; Karinger; Magyar Rotophot Rt. – hozták forgalomba. Az 1930-as években jellemző, hogy a magyar feliratozás mellett idegen nyelvű információk is kerültek az illusztrációk mellé. Ezek leggyakoribb témái: mezőkövesdi legények, lányok, fiatal matyó házaspár, anya gyermekével a ház előtt, matyó család. A „Mezőkövesdi idill” feliratú lap az udvaron díszes viseletben álló lányt és legényt ábrázolja. A turisták számára készültek az olyan megrendezett életképek, mint a „Matyó leány a tükör előtt”. Lányok a kerekés kútnál, matyó család az udvaron lévő asztalnál ül. Kedvelt téma volt a lakodalmi jelenet, amelynek része az ebéd az udvaron, a „gyertyatánc”, a menyasszony kelengyájének a szállítása. Mivel a turisták általában vonattal érkeztek, a vasútállomás épülete előtt lefényképezett lányokat ábrázoló képeslapok is megjelentek. 1933-ban nyitották meg a településen a Matyó vendégházat, ami Matyó házként került be a köztudatba. Berendezését Malász Gitta iparművész nő tervei alapján Berecz József helyi asztalosmester készítette. A ház alkalmas volt kisebb csoportok megvendégelésére, a másik helyiség pedig múzeumként működve mutatta be a matyó népművészet szebbnél szebb darabjait, valamint a matyó kézimunkákból válogatott terítőket, matyóbabát és hímzett papucsokat is vásárolhattak a turisták. Természetes, hogy a matyó vendégházat bemutató képeslapok is megjelentek, s ezeken a turistákat váró és díszes öltözetű lányok, legények, valamint a vendégház berendezése látható. 1920-ben a helyi gimnáziumban nyitottak meg egy hímzéseket és viseleteket bemutató kiállítást („Néprajzi Múzeum”), amelyről képeslapot is kiadott a Szent László Konviktus.¹⁶

¹⁴Fügedi 1997: 18.

¹⁵Fügedi 1997: 127.

¹⁶Fügedi 1997: 120.

A matyóság szintiszta katolikus tömböt alkot a környező református vallású településekkel körülvéve. A 20. század elejétől felerősödő matyó öntudatnak az egyik jellemző megnyilvánulása volt a vallás összetartó ereje. A vallási ünnepek, a templomba járás és a körmenetek természetes közeget, majd mintegy kulisszát jelentettek az ünnepi viseletnek. A vasárnapi misét látogató nép megtekintése a mezőkövesdi idegenforgalmi propaganda állandó pontja lett, és megjelent a templom előtt gyülekező vagy a mise után kijövő ünneplő ruhás tömeg ábrázolása a képeslapokon is. A matyó nép vallásosságának kiemelkedő megnyilvánulása a Mária-lányok köre, akik a Mária-kultusz ápolásával és a körmeneteken való megjelenésükkel részévé váltak a matyóságról alkotott színes, idillikus képnek. A fehér ruhában és jellegzetes fejdísszel, templomi lobogókkal felvonuló lányok az 1930-as évek képeslapjainak is gyakori szereplői.¹⁷ (7. kép)

A matyó népviseletek szerves tartozékai a ruházaton megjelenő hímzések. A 19. század második felében alakult ki az a helyi stílus, amelyen a korábbi stilizált virágmotívumokból, rozettákból rózsák lettek, a hímzés színessé vált, a pamutfonal helyett színes gyapjú-, majd szűcselyem szálakkal készült a hímzés. A matyó hímzések másodlagos funkcióban, a polgári kultúrában való alkalmazása a századfordulón kezdődött, és az Országos Magyar Háziipari Szövetség már a 20. század elején igyekezett propagálni, népszerűsíteni. Az 1911-es torinói világkiállításon pedig nemcsak matyó hímzéseket, hanem matyó babákat is bemutattak, nagy sikerrel. 1912-ben már maguk a mezőkövesdiek is alapítottak saját Háziipari Szövetkezetet, amely 1932-ig működött. A helyi intelligencia mellett a zsidó kereskedők varrattak a helyi lányokkal, asszonyokkal, majd forgalmazták azokat. A bér munkában varró asszonyokról már az 1920-as évekből ismerünk képeslapokat. Sokszor maguk a hímzők foglalkoztak az elkészült darabok értékesítésével, Budapestre, de még a divatos tengerparti és hegyvidéki üdülőhelyekre is eljutottak. A kézimunkával való batyuzásból néhányan tisztos jövedelemre tettek szert, mint pl. a „pénztárnok Mari” néven ismertté vált asszony, akinek az asszonyok közül elsőként volt kerékpárja Mezőkövesden, és bicikliző képe levelezőlapon is megjelent.¹⁸ „A matyó népművészet nagyasszonya” volt Kis Jankó Bori, aki a szűcsmester édesapjától tanult mintákból tervezte a surcokat, lepedővégeket. Olyan „íróasszony” volt, aki életművével a matyó népművészet védjegyévé vált, és természetesen képes levelezőlapokon is ábrázolták.

A fényképekről készült levelezőlapok mellett művészek is feldolgozták a matyó népművészet és népszokások világát. Az 1920-as, 1930-as években Csikós-Tóth András festőművész készített akvarell képeslapokat egy fiatal matyó házaspárról, valamint Balogh Rudolf 1928-as fényképe alapján a matyó betlehemes játékról. (8. kép) Ennek különlegessége, hogy az ország más vidékeitől eltérően itt lányok játszották legényviseletbe öltözve, hatalmas pántlikadiszos süveggel a fejükön. M. Patz Kató juhászbojtárt, Undi Mária matyó menyecskét, Csikós-Tóth András matyó férfiakat, legényt cifraszűrben, Ferenczy József mise utáni mezőkövesdieket,

¹⁷ Fügedi 1997: 91–96.

¹⁸ Fügedi 1997: 53–61.

valamint Matthioni Eszter matyó kislányt ábrázoló rajzait emelhetjük ki a forgalmazott képeslapok közül.

A második világháborút követően 1954-ben megalakult Képzőművészeti Alap Kiadóvállalatának lett a feladata a képes levelezőlapok megjelenítése, köztük a mezőkövesdiek forgalomba hozatala.¹⁹ A korábbi hagyományokat folytatva előbb a fekete-fehér, majd a színes lapok tematikájából kiemelhetjük a hímző lányokat és asszonyokat a faragott bútorokkal berendezett Matyó házban és udvaron a kútnál vagy a kapuban. Gyakran ábrázolják a lányokat a Matyó ház előtt, és bemutatják a matyó szobát is. (9. kép) 1958-ban egy mozaikképeslapon szoba-, konyharészlet, tornácon álló lányok vannak, és egyikük rokkán fon. A matyó viseletbe öltözött lányok megjelennek a díszes szoba magasra vetett ágya előtt, és gyakori, hogy a lányokat, asszonyokat a nádfedeles ház előtt ábrázolják a felvételek. Bór Vera színes rajza matyó lányt örökít meg egy szuszék és tálás előtt. (10. kép) Az 1990-ben forgalmazott képeslapon a Matyó Áruház homlokzatán matyó hímzéssor látható. A népszokások közül a 20. század második felében is népszerű téma a menyasszony és vőlegény a templomajtóban vagy részlet a lakodalomból. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság számos képeslapot jelentetett meg az egykori Matyó házban 1953-tól működő Matyó Múzeum kiállítási részleteiről, és a rendszerváltozást követően a Herman Ottó Múzeum archív fényképeiről készült levelezőlapok kerültek forgalomba.

FÜGGELÉK

1. kép. Mezőkövesdi népviselet. Lóvy József és fia kiadása.
Miskolc, 1899. Zempléni Múzeum (ZM) 0160648

¹⁹ Petercsák 2020: 69.

2. kép. Matyó menyasszony és vőlegény. Balázs Ferenc kiadása. Mezőkövesd, 1910. ZM 0160854

3. kép. Menyasszony templomi kíséretével. Balázs Ferenc kiadása. Mezőkövesd, 1905 után. ZM 0160639

4. kép. Matyó legények. Balázs Ferenc kiadása. Mezőkövesd, 1915. ZM 0160666

5. kép. Matyó népviselet. Körmeny István kiadása. Mezőkövesd, 1912. ZM 0160647

6. kép. Matyó ház Mezőkövesden. Balázs Ferenc kiadása. Mezőkövesd, 1901. ZM 01608

7. kép. Mária-lányok az úrnapi körmeneten. Monostory György kiadása. Budapest, 1930-as évek. ZM 0160858

8. kép. Matyó betlehemes lányok. Csikós Tóth András akvarellje.
1930-as évek. ZM 0160857

9. kép. Matyó szoba. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata. Budapest, 1965. ZM 0160831

10. kép. Mezőkövesdi népviselet. Bór Vera rajza. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata. Budapest, 1956. ZM 0160813

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Fügedi Márta 1997: Mítosz és valóság: a matyó népművészet. Miskolc.
- Kósa László – Filep Antal 1975: A magyar nép táji-történeti tagolódása. Budapest.
- Mohay Tamás 2011: Kulturális régiók és etnikai, néprajzi csoportok. Matyók. In: Flórián Mária (szerk.): Magyar Néprajz I. 1. Táj, nép, történelem. Budapest, 640–644.
- Petercsák Tivadar 1994: A képes levelezőlap története. Miskolc.
- Petercsák Tivadar 2020: A magyar képeslap története. Látóképek, csókküldemények, ünnepi üdvözlétek. Budapest.
- Tasnádi Zsuzsanna 2013: Népviseletek és népélet a monarchiakorabeli képeslapokon. Budapest.